

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. XXXVII. De Poenis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

eripere non potest, conquiescet, nec tenetur vitæ periculum pro fama restituenda subire Nam, ut rectè afferunt scriptores nostri, sicut res necessario restitui debet cum jactura rei ejusdem ordinis, ut si quis me auctore injustè occidendus est, cum detrimento vitæ meæ; si meâ causâ patitur infamiam cum dispendio honoris mei; si per me læsus in bono familiari cum amissione pecuniæ: ita res inferioris ordinis cum jactura rei boni superioris ordinis restitui non debet, veluti pecunia cum detrimento famæ, fama cum detrimento vitæ, id quæ propter maximam proportionis distantiam, cum vita honorem, honor pecuniam, in æstimabili modo excedat. Et proinde textus elegans, qui ad horum omnium probationem sufficere potest, in *cap. Officii inf. De penitent. & remiss.* mulierem, quæ partum alienum sibi supponit, per hoc verum hæredem patrimonii spolians; liberat à necessitate restitutionis, si illam facere non poterit sine jactura famæ, aut mortis periculo, quæ ipsi foret incumbere, si erimen marito detegat; tamquam si manifestè dicat Pontifex, hæreditatem bonorum esse vilio-rem, quàm ut cum jactura honoris restitui debeat. Eadem erit ratio honoris, si referatur ad

vitam; & vitæ, si ad salutem animæ. Quamquam bene ex adverso res superior restitui possit per rem inferioris ordinis, ut vita cum jactura honoris, honor cum jactura pecuniarum.

Sed jam illud postremò quæ situm fuit, utrum obligatio restitutionis transeat ad hæredem? Quia in re distinguendum est inter obligationem delicti & damni temporalis illari: nam si delictum respicias, seu pœnalem & criminis actionem, pœna, ut ait Imp. tantummodò premit suum auctorem, in *l. Sancimus C. De panis*, sive interim facto læserit, sive linguâ. Ceterum quòd hæres saltem teneatur damnum in rebus fortunæ illatum refarcire, textus asserit in *cap. Tu nos sup. De usuris, item in cap. Ex lueris sup. De raptorib. & quidem Jure Pontificio, etiam si tale delictum sit velut, incendium vel homicidium, ex quo nihil commodi ad hæredem pervenit, text. est in *cap. fin. sup. De sepult.* cum interim jure civili hæres non aliter teneatur, quàm si aut aliquid commodi acceperit, aut lis cum defuncto jam fuerit contestata, id quod per *l. 1. C. De delictis defunctor.* Glos. probat in *d. cap. fin. ad V. hæredes*, quam & Covarr. latè explicat in *Varis resolut. lib. 3, cap. 3, n. 7*, disputans de hæredibus fœneratorum.*

IN TIT. XXXVII. DE POENIS.

Canif. lib. III. tit. 22.

SUMMARI A.

1. Delinquentes secundum merita puniendi.
2. Pœna quid.
3. Alia est ordinaria, alia arbitraria.
4. Alia ipso jure infertur, alia per sententiam judicis condemnatoriam.
5. Alia item civilis, alia criminalis.
6. Civilis vel judicialis, vel conventionalis, etiam jure Canonico licita.
7. Criminales jure Pontificio vel sunt spirituales, ut censura &c.
8. Vel corporales, non sanguinariae.
9. Vel pecuniariae.

Delinquentes non solum in foro conscientiae tenentur, sed detecto crimine per Judicem condemnandi sunt in foro exteriori tam ad damni, quàm expensarum reparationem, *cap. In nostra penult. sup. De injur. ac damno dato.* Quin etiam, quoties delinquent, pœnam subire debent, quam vel Canones huic aut illi delicto sta-

tunt, vel si nullam expressè statuunt, pœnam Judicis arbitrariam, pro qualitate delicti infligendam, *cap. Dilectus filius ut, h. tit.* neque enim arbitrio locus est, quamdiu lex ipsa fungitur suo munere. Quæ interim ut magis nota sint, dicemus primò, quid sit pœna, & quomodo dividatur.

Pœnam igitur describere licet, ut sit afflictio ad vindictam criminis seu culpa imposta. Afflictio, inquam, quæ quis punitur & premitur vel in corpore, vel in statu suo, vel etiam in ære & bonis fortunæ, quæ pœna vocatur pecuniaria. Additur, ad culpa vindictam, eo quòd & hæc duæ conjunctim concurrere debeant: nam si aut culpa defuit, aut, culpâ concurrente, intentio vindictæ, afflictio non habebit rationem pœnæ. Prius patet in corpore vitiatas, in bigamis, & potissimum in Judicibus jussu legis, & sic justè, sanguinem effundentibus, qui quamvis præmio magis digni, quàm pœnâ, quodammodò tamen affliguntur, dum ab ordinum susceptione secluduntur.

Xxx ;

tut,

cur. *can. Aliquantos & ibi Glos 5, distinct.* Posterior
verò in rei ablatæ restitutione, quæ & ipsa qui-
dem afflictio quædam est, sed tamen pœna dici
non potest, cum non ad vindictam culpæ per di-
ctam rectæ rationis sit introducta, sed ut bo-
num compensetur, quod culpâ restituentis parti
læsæ est ablata, *cap. Si culpa De injur. & damno
dato.* Et ne quis moram de verbis putet contro-
versiam, permagni id refert, ac diversissimus se-
quitur effectus, num quid per modum restitui-
tionis, num per modum pœnæ debeat. Priori
enim casu statim & ultro tenemur damnum re-
parare, *d. cap. Si culpa*; posteriori non nisi post Ju-
dicis sententiam & executionem, propterea
quod lex humana, quæ semper æquitate nititur,
neminem faciat executorem sui ipsius, ut nimi-
rum simul agens sit & pœns, nullius etiam in
præjudicium quicquam stentat, nisi prius audia-
tur, nisi se excusare aut defendere velit, *cap. Sus-
ceptis vers. nos contra partem inauditam nihil possumus
definire, sup. De causa propriæ & possess. cum defensio,*
ut ait textus, ex naturali jure procedat, in *Clem.
Pastoralis De sent. & re judic.* Unde & Pont. in *cap.
Omn. secundum de heret. lib. 6,* quamquam hereti-
corum bona ipso jure sint confiscata, non patitur
tamen, ut si eis illa usurpet, nisi prius per Judi-
cem Ecclesiasticum lata super crimine fuerit sen-
tentia. Plures rationes in hanc rem (casum ex-
communicationis semper excipientes) adducunt
Dominic Soto, *De Iustitia & iure lib. 1, quæst. 6, art.
6,* & Navarr in *Enchiridio cap. 23, n. 66.*

Hæc obiter de pœna, seu ejus definitione:
nunc ut varietatem inspiciamus, præterquam
quod pœna quædam ordinaria sit, partim a jure
scripto, id est, lege vel Canone, partim a non scri-
pto, id est, consuetudine statuta, *cap. Ad aures, cap.
In quibusdam hoc tit.* (ubi & posteriores delinqua-
tium usque ad quartam generationem puniuntur,
nimirum pœnâ temporali. Nam quod legitur *Fi-
lius non portabit iniquitatem patris,* de æterna tan-
tam modò pœna accipiendum est, *cap. Vergentis
sub fin. sup. De heret.*) alia verò pœna arbitraria,
seu pro Judicis arbitrio infligenda, *l. 3. D. & cap.
Dilectus hoc tit.* * Præterquam etiam, quod alia pœ-
na inferatur ipso jure, simul atque delictum est
commisissum: quo casu dumtaxat opus est senten-
tiâ declaratoriâ, *d. cap. Cum secundum;* alia verò ad
præscriptum quidem legis vel Canonis, sed mi-
nisterio Judicis infligenda, id est, per sententiam
ipsius, ut vocant, condemnatoriâ, *cap. Ea qua
frequenter & aliis multis hoc s.* * Præcipua pœnarum

divisio est, quod alia sit civilis, alia criminalis,
quæ sic differunt, quod illa sit inducta in gratiam
privati hominis, qui læsus est, & cui ob id appli-
catur, & in *summa Inst. de injur.* criminalis verò
in gratiam Reipubl. quæ & ipsa delictis offendit-
tur, ut nimirum sit exempli loco & ad terrorem:
v. g. si commissio furto dominus læsus præter ex-
pensas (nam regulariter victus victori condem-
natur in expensis *l. Propterandum C. De judic.*) du-
plum aut quadruplum rei ablatæ recipiat, pœna
civilis erit: si verò fur supplicio afficiatur, aut ut
Fisco pecuniariam pœnam solvat, condemnatur,
criminalis.

Verum enim verò utraq; species tamquam ge-
nus quoddam intermedium in suas species divi-
ditur. Nam civilium pœnarum alia dici potest
judicialis, quando nimirum Judex nocentem
condemnat, ut injuriam passò privatim aliquid
etiam ultra debitum præstet, idque vel ex præ-
scripto legis, dum fur cogitur reddere duplum
vel quadruplum, *d. s. in summa Inst.* De injur. Alia
verò conventionalis, quæ, ut nomea indicat,
ex partium conventionibus debetur, inter quas ita
sæpè convenit, ut, si vel arbitrio adversarius sta-
re non velit, vel factum aliquid dictumve non
præstet, certam pecuniæ summam loco pœnæ
exsolvat, *c. Per tuas 9, sup. De arbitris, cap. Constitutum
7, h. t.* ubi Pont. ait, quod si utraq; pars contra-
ctum violaverit, neuter liquidò possit pœnam
exigere, tamquam si tali casu fiat compensatio,
eo quod in partem delicti, ut habet regula juris,
melior sit conditio possidentis. Ratio tamen du-
bitandi movetur ex *c. Suam 9, h. t.* ubi qui stipu-
latus fuerat pœnam in casum, quo adversarius
ad certum diem promissis non steterit, & per
hoc pœna jam commissa fuisset, prohibetur ta-
men integram pœnam exigere. Verum eo ipso,
quo vel pars ipsi conceditur, textus satis indicat,
etiam jure Pontificio pœnam conventionalem
esse licitam. Ratio autem, cur non totam exigat,
sed tantum modò partem, seu quanti ipsius in-
terest promissum non fuisse adimpletum, ponit-
ur a Pont. quod Ecclesiasticus, & præsertim
Prelatus, modestior esse debeat, quam ut velit
cum aliena jactura ditari, *d. c. Suam in fine & can.
Fraternitas xii q. 2.* Quamquam res illa aliter sele-
habeat jure civili, quippe quod ex actionem ro-
tius pœnæ, etiam si nullum subit interesse, per-
mittit: nam, ut ait Imp. *s. planè si quis Inst. De multi-
lib. stipulat.* in pœna conventionali non inspicitur,
quanti interit alterius, sed quæ sit quantitas in-

conditione stipulationis, seu quâ partem partes convenerint, & proinde vult, ut promissor sibi imputet, quod promissa non impleverit. Quam rationem Canones non recipiunt, sed ut meliori & prædictæ cedant, jubent in d. c. *Suam vers. quia igitur*, qui cæteris paribus prævalere debent, præsertim ubi agitur de conscientia, juxta illud Justiniani, leges non dedignantur imitari sacros Canones. Hæc de conventionali atque adeo civili, cujus in instituto nostro rarior est usus.

Sed & criminalis pœna varias habet species: 7 nam ut illas omittamus, quæ lege civili introductæ non solum in libris D. & Cod. sed etiam in rotis & crucibus passim exprimuntur, Jus quoque Pontificum, quamvis à sanguine abstinent, subinde in bonis corporis & fortunæ delinquentes punit. Porro primi generis pœnæ dici possunt spirituales, veluti tres censuræ, excommunicatio, suspensio, interdictum, de quibus posterius, irrogatio infamæ & ab honoribus seclusio, *san. Infames esse dicimus sacrilegos, & capitalibus criminibus intricatos, vi. quasi 1*, præsertim præcedente sententiâ, l. 1. c. l. Nullam C. *Quis ex causis irrog. infamia*. Denique & depositio, per quam ab ordine seu gradu Ecclesiastico & altaris ministerio quispiam semovetur, quæque alio nomine dicta degradatio dividitur in verbalem, quæ ad tantum Clero per sententiam seu organum vivæ vocis ipsius Episcopi fit, & in actualem, quæ solemnitate, detractis vestibus & Clericorum insigniis, sicuti videre est in cap. *Degradatio hoc tit. lib. 6, item in Concil. Trident. Sess. 13, c. de ref. m.*

8 Secunda autem generis pœnæ vocantur corporales: nam quamvis Judices Ecclesiastici occidendo vel mutilando humanum sanguinem non effundunt, c. *In Archiepiscopatu sup. De rapinibus cap. Sententiam sup. Ne Clerici vel monachi, &c.* non quasi genuina Ecclesiæ jurisdictio, ut apparet, per se & naturâ suâ sit incapax gladii materialis, præsertim si inspiciamus Acta Apostolorum cap. 5, ubi mendacium & sacrilegium morte videntur punita; sed quod ita visum sit Spiritui sancto & Prælatis Ecclesiæ, ut nempe à pœna mortis & sanguinis perpetuò abstineant illi, qui sacris ministeriis mancipati, sacramenta pacis administrant, memores illius, *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat*: quamvis, inquam, Jus Pontificum à sanguine abstinere, alijs tamen & variis pœnis non sanguinarijs delinquentes punit, nunc incidento crines & vestes, ut pudore

suffundantur, *san. De Benedicto xxxii. qu. 1*, nunc laqueum, quem circumferre debeat, injiciendo, cap. *Statuimus sup. De maledicis*, ubi blasphemia sic castigatur, licet hujusmodi pœnæ & similes à fore jam recesserint: Nunc vicissim virgarum verberibus illos castigando, aut alicui utili operi, ut ait textus, eos deputando, in can. 1, xxiii. qu. 5, qualia non desunt in irremedijs: Nunc illos mittendo in exilium cap. 1, sup. *De calumnijs*. nunc etiam vel ad tempus vel perpetuò in carcerem illos includendo cap. *Super his h. r.* Quem modum affligendi in pane doloris & aqua angustia, cap. *Novimus & ult. De verb. signif.* colibentius Canones amplectuntur, quod non ad pœnam, sed ad reorum custodiam carcer peculiariter sit destinatus, cap. *Quamquam h. tit. lib. 6*, Denique post verbalem a sacris degradationem Judex Ecclesiasticus in monasterium detrudit delinquentes, cap. *Tua 6, h. tit. aut etiam post actualem & horrendam illam, quamquam rarij & non nisi ob gravissima delicta, Clericos incorrigibiles Curia seculari tradit, cap. Cum non ab homine sup. De iud. quo casu, propter periculum irregularitatis, Ecclesia intercedit seu protestatur, quod tantummodò intendat cautelam & emendationem, non pœnam sanguinis aut mortis periculum, ut ait textus in d. cap. *Novimus 2, De verb. signif.**

Porro tertii generis pœna rem familiarem respicit, nimirum pecuniariam, cujus impositio an penes Ecclesiam sit, vocatur in dubium propter textum, qui id videtur prohibere, in cap. *Licet 3, h. tit.* sed textus ille loquitur in primis de Archidiaconis, qui à laicis, in quos fortè jurisdictionem non habebant, & proinde nec facultatem delicta remittendi, denarios seu multam pecuniariam exigebant. Deinde prohibet ille textus, ne Judex Ecclesiasticus avarè & ad privatos usus id faciat. Nam quod, cæteris paribus, jure etiam Pontificio Prælatus, qui jurisdictionem exerceat, si Canones certam pœnam non expresserunt (quo casu tenebitur illam instigare, cap. *De causis sup. De offic. iud. deleg.*) multatate possit delinquentes pecuniâ partim Ecclesiæ applicandâ, partim pauperibus distribuendâ, parere ad oculum in can. *Si vos contra & ibi Glos. ad V. pecunie xxxii. qu. 1*, item in cap. *Presbyteri 2, hoc tit.* ubi homicidium compositione pecuniariâ remittitur.